

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 24 ระบุว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2547, หน้า 12-14) และในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วยประกันคุณภาพภายใน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 13-28) และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งในมาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

กระบวนการคิดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญสำหรับการศึกษาเพราะการคิดเป็นจุดเริ่มต้นให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาเรื่องราว และสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากการที่การศึกษาไทยส่วนใหญ่ยังเน้นความสามารถในด้านการท่องจำข้อมูล ส่งผลให้การสอนไม่ประสบผลสำเร็จ ดังที่ พงษ์เทพ บุญศรีโรจน์ (2543, หน้า 15) ได้กล่าวว่า “การเรียนการสอนของครูส่วนใหญ่ยังคงสอน โดยการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ และเน้นการท่องจำข้อมูลส่งผลให้การเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จ นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้จริง” ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกการคิดเพื่อนำไปใช้การแก้ปัญหาต่างๆ ได้

จากการศึกษาของกรมวิชาการ (2542, หน้า 20) ในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย ได้ระบุการคิดไว้ 2 กระบวนการคิด คือ กระบวนการคิดสร้างสรรค์และกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งการคิดอย่างมีวิจารณญาณถือเป็นทักษะการคิดที่สำคัญสำหรับนักเรียนและต้องได้รับการพัฒนาตั้งแต่วัยเด็ก เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณจำเป็นต้องสะสมประสบการณ์ทีละเล็กละน้อยไม่ใช่ว่าเกิดขึ้นภายในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงถือเป็นส่วนสำคัญในการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตัวนักเรียน ช่วยให้เข้าใจสิ่งที่เรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นสามารถที่จะคิดได้ด้วยตนเองและเกิดความสำเร็จในการเรียนรู้ นอกจากนี้ Paul R. (อ้างใน

ทิสนา แชมมณี, 2544, หน้า 58) ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้คิดสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้นอย่างสมเหตุสมผลและมีประสิทธิภาพและยังส่งผลให้ผู้คิดมีความสามารถกว้าง คิดลึก คิดถูกทาง คิดชัดเจนคิดถูกต้องและคิดอย่างมีเหตุผล สุกนธ์ สินทรพานนท์ และคณะ (2551, หน้า 72) ได้ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นกระบวนการที่ใช้เหตุผลโดยมีการศึกษาข้อเท็จจริง หลักฐานและข้อมูลต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจ แล้วนำมาวิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล ก่อนตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ ผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณจะเป็นผู้มีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเอง ก่อนจะตัดสินใจในเรื่องใดก็จะต้องมีหลักฐานเพียงพอและสามารถเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ ถ้าผู้นั้นมีเหตุผลที่เหมาะสมถูกต้องกว่าเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ในการค้นหาข้อมูลและความรู้ ดังนั้นจึงทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาไทย ในอนาคตเพราะเป็นการพัฒนาความสามารถในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาไทย

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะเนื่องจากการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะเป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยฝึกให้นักเรียนคิดตามกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะในวิชาต่างๆ จากผลการวิจัยของวารภรณ์ ยิ้มแย้ม (2543, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาความคิดวิจารณ์ โดยใช้ชุดการสอนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อพัฒนาการคิดวิจารณ์ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาการคิดวิจารณ์โดยใช้ชุดการสอนมีความสามารถในการคิดวิจารณ์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยค่าเฉลี่ยของความคิดวิจารณ์ของนักเรียนระยะทดลองและระยะหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง ผลการวิจัยของปานทิพย์ แก้วพวง (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีววิทยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมชีววิทยากับการสอนปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีววิทยาของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมชีววิทยากับการสอนตามปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากความสำคัญดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมสามารถทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดวิจารณ์สูงขึ้น ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะสร้างชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะเพื่อพัฒนาการคิดขึ้นตามกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 4 เพราะจะทำให้นักเรียนได้มีทักษะการคิดวิจารณ์หรือคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักใช้ความรู้ให้ถูกต้อง มีคุณธรรม รู้หลักในการดำเนินชีวิตและเผชิญกับปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ สามารถใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ใฝ่ตรองอย่างรอบคอบในการตัดสินใจที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ได้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสร้างชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนและหลังเรียนที่เรียนด้วยการใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะ
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณจากการใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะ

ขอบเขตการศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 46 คน

2. ด้านเนื้อหา

1. เนื้อหาที่ใช้ในการจัดทำชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบด้วยสถานการณ์ นิทาน บทร้อยกรอง คำคมข้อความเรื่องราวที่น่าสนใจจากหนังสือ เอกสาร วารสาร หนังสือพิมพ์และตำราต่างๆ มีเนื้อหาที่จัดทำเป็นชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะตามแนวความคิดของEnnis โดยผู้ศึกษาได้เลือกมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 5 ทักษะคือ

- 1.1 ทักษะการแสวงหาข้อมูลที่ต้องการ
- 1.2 ทักษะการจำแนก
- 1.3 ทักษะการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล
- 1.4 ทักษะการพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล
- 1.5 ทักษะการระบุปัญหาและเกณฑ์เพื่อตัดสินใจคำตอบ

2. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดปัญหา 2) การตั้งสมมติฐาน 3) การรวบรวมข้อมูล 4) การจัดระบบข้อมูล 5) การสรุปอ้างอิงโดยใช้หลักเหตุผล และ 6) การประเมินการสรุปอ้างอิง

3. พฤติกรรมทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะ ได้แก่ 1) การมีความกระตือรือร้น 2) ชักถามเพื่อหาเหตุผลและคำตอบ 3) แสดงความคิดเห็น และ 4) มีความพยายามและทำงานเสร็จตามกำหนด

3. สิ่งที่ศึกษา

1. ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
2. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
3. พฤติกรรมทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะ หมายถึงชุดกิจกรรมที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้ฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 ชุด ชุดละ 1 ทักษะ ได้แก่ ชุดที่ 1 ทักษะการแสวงหาข้อมูลที่ต้องการ ชุดที่ 2 ทักษะการจำแนก ชุดที่ 3 ทักษะการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ชุดที่ 4 ทักษะการพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และชุดที่ 5 ทักษะการระบุปัญหาและเกณฑ์เพื่อตัดสินใจคำตอบ ซึ่งครอบคลุมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดที่มีเหตุผลโดยผ่านการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและประเมินข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ นิทาน บทร้อยกรอง คำคม ข้อความ เหตุการณ์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปและตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการคิด 6 ด้าน ได้แก่

การกำหนดปัญหา หมายถึง การทำความเข้าใจความหมายของคำ ข้อความ หรือแนวคิดได้อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับสถานการณ์

การตั้งสมมติฐาน หมายถึง การคาดคะเนคำตอบของปัญหาจากสถานการณ์ โดยมองหาทางเลือกจากความสัมพันธ์เชิงเหตุผลหลายๆทางในการแก้ปัญหา และเลือกแนวทางการแก้ปัญหานั้นได้

การรวบรวมข้อมูล หมายถึง ความสามารถในการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจากสถานการณ์ปัญหามารวบรวมเป็นกลุ่มได้ โดยรวบรวมข้อมูลจากภายในสถานการณ์ที่กำหนดหรือจากการค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสาร หรือสรุปจากทัศนะของบุคคลอื่นได้

การจัดระบบข้อมูล หมายถึง ความสามารถในการจัดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาจากสถานการณ์ปัญหาอย่างเป็นระบบระเบียบ มีแหล่งที่มาของข้อมูล แหล่งข้อมูลน่าเชื่อถือ จำแนกข้อมูลที่ชัดเจนกับข้อมูลที่คลุมเครือ จำแนกข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น จำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหา และสามารถนำเสนอข้อมูลได้

การสรุปอ้างอิงโดยใช้หลักเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการสรุปข้อมูลได้อย่างสมเหตุสมผลและสรุปเป็นกฎเกณฑ์ได้

การประเมินการสรุปอ้างอิง หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาข้อมูลหรือหลักฐานในการให้เหตุผลเกี่ยวกับประเด็นปัญหาจากสถานการณ์ปัญหา พร้อมทั้งยืนยันข้อสรุปเดิมถ้ามีเหตุผลและหลักฐานเพียงพอ หรือเปลี่ยนแปลงข้อสรุปใหม่หากมีเหตุผลหรือข้อมูลเพิ่มเติมและสามารถนำข้อสรุปไปประยุกต์ใช้ได้

ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

พฤติกรรมทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การกระทำของนักเรียนระหว่างเรียนแสดงออกถึงการมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสังเกตโดยการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำนวน 4 พฤติกรรม ได้แก่ 1) การมีความกระตือรือร้น 2) ชักถามเพื่อหาเหตุผลและคำตอบ 3) การแสดงความคิดเห็น และ 4) มีความพยายามและทำงานเสร็จตามกำหนด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีประสิทธิภาพสำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2. ใช้เป็นแนวทางสำหรับครูในกลุ่มสาระอื่นๆ ในการพัฒนานักเรียนเกี่ยวกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและพฤติกรรมทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อไป